

GYŰJTŐ: KAMTAY, ORSOLYA	
GYŰJTÉS IDEJE: 2008.	
TÁRS.: SZENTKÉRESZTI ISTVÁN KARLI DITÁS - FARAGÓ, RÉPMŰVÉSZET	
MESTERE KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓ SZÖVEGE	
	7 lap
FÖLDRAJZI MŰTÁJ: PECS	
SZÁM MŰTÁJ: XV, B, 1	

--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Pécs, Dóma Múzeum 2008. 08.1.
megnyitja; Kaputúgy Orsolya

Tisztelt megnyitó közönség!

Köszöntöm Önöket Szentkereszti István Kapoli díjas faragó, Népművészet Mestere kiállításának megnyitóján. Külön köszöntöm az alkotót, akit már jól ismer Pécs népi kultúra iránt elkötelezett közönsége.

Ma a Mester újból kiáll a nyilvánosság elé, hogy az eddig megálmodott és két kezével életre hívott alkotásait bemutassa. Olyan művész ő, aki nem járta végig az alkotóvá válás stációit, mint ahogy azt a legtöbb pályatársa tette, hanem már érett felnőttként, 38 évesen talált rá az Orfűi Faragó Műhelyben arra a világra, mely megragadta, magához húzta, és nem engedte ki szorításából.

Jó volt ez a szorítás, nem ellenkezett, hiszen ez repítette pályára olyan gyorsan, mint ahogy azt csak rakéták tehetik, ha földkörüli pályára segítenek egy műholdat. Nála ez a sebesség legjobban, az évszámokban és az elért eredményekben mérhető:

-1985-öt írunk, amikor 41 évesen kifaragja az első tárgyat, amihez a szükséges faragóeszközöket még kölcsönkéri.

-1988-tól intenzíven kezd a faragással foglalkozni, miközben műszaki pályán keresi kenyerét.

- Még ebben az évben kilép a nyilvánosság elé is és az Orfűi Faragó Műhely alkotógárdájával közös kiállításon mutatkozik be szülővárosában, Pécsen.

-Egy év múlva, 1989-ben már pályamunkát küld az idős Kapoli Antal nevét viselő Országos Faragó Pályázatra, ami a legrangosabb versenye a faragóknak. A diófából kivitelezett 36 darabos tálaló és étkezőkészlete elnyeri a fődíjat, a Kapoli Emlékdíjat.

Szinte példátlan az emlékdíj történetében, amit Kapoli Antal halálát követően 1957-től írnak ki, hogy alig négy éves faragómúltsal, az első bemutatkozással elnyerje valaki e rangos díjat.

- Még ebben az évben megkapja, az országos népművészeti kiállításon a legjobbaknak járó arany plakettet, elismerve a használati tárgyak megújításában

elért eredményeit. E sikerhez csatlakozik a Népi Iparművészeti Tanács testülete is a népi iparművész cím adományozásával. E címet azok kapják, akik a több évszázadon át kikristályosodott népi díszítőművészet megújításában kimagasló eredményt mutatnak fel. A két év sikere és ráatalálás a kívánt útra, ahol élete kiteljesedhet, arra ösztönözik, hogy korábbi életformáját feladja (belvárosi lakás, gépészmérnöki munkakör), és teljes egészében átadja magát a faragásnak.

1990. április 1.-én 46. születésnapján főfoglalkozású alkotóvá válik, tudatosan választva az egyik leggöröngyösebb utat, amit művészetnek nevezünk. A frissen szerzett műszaki diplomáját is vitrinbe zárja az alkotói szabadságért. E téren szerzett ismereteit azonban nem tette félre, hiszen mint szerszámtervező olyan munkaeszközöket készít magának, melyek kézre állnak és szolgálják új élethivatásában.

Szentkereszti István olyan pályára állt, ahol nem az iskolákban szerzett tudást kell alkalmazni, hanem a legmélyebben, a tudattalan énben rejtőzködő ősi ismeretelemeket, melyek az Orfűi Faragó Műhelyben tapasztaltak után felszínre törtek, hogy aztán testét és lelkét átjárva az önkifejezés eszközévé váljanak. Östehetség. Ez lakozott mindazokban az elődökben is, akik a nagy művészeti áramlatoktól elkülönülten, de azoktól nem elszigetelten, egy másik mederben bontakoztatták ki a 16. századtól a magyar nép díszítőművészetét.

Parasztemberek és mesteremberek keze alatt formálódtak a fa és más természetes alapanyagokból előállított tárgyak, melyek a hétköznapi és az ünnepek megélésének kellékei voltak.

A fából készült eszközök az élet minden területén jelen voltak. A születendő gyermeknek bölcső készült belőle, az eladó sorban lévő lánynak láda, de ezt használták a koporsóhoz is. Fa kellett a ház építéséhez, berendezéséhez, a háztartás eszközeihez, a terménytárolókhoz, a föld megműveléséhez és az állatok tartásához (hidas, itatóvályú stb.) is számos fából készült eszköz társult. E tárgy-kultúra díszített, ünnepre szánt változatain gyakran olyan képi világ elevenedett meg, mely az emberiség ősi hit- és képzetvilágába vezetett.

A népi kultúrában a fa nemcsak a tárgyi világnak volt része, hanem a népköltészetet és a néphagyományt is át-át szötte ősi szimbolikája. Az életet (az élő), a halált (száraz), az örök fejlődést és növekedést, a folytonos megújulást, a ciklikus és irreverzibilis időt jelképezve.

A sorsjelző életfa ott van népdalainkban „Kertemben van egy fa,

Száraz ág van rajta,

Mikor az kivirít,

Akkor leszek tied”,

az égisz érő fa képzete népmeséinkben, de ott van a fa közmondásainkban is, melyek közül néhányat még ma is használunk:

pl. fa alatt esküdtek=nincsenek megházasodva

maga alatt vágja a fát=saját érdekei ellen cselekszik

nem olyan fából faragták=nem olyan természetű ember.

E tárgyi és szellemi örökséghez jól illeszkedik Szentkereszti István művészete, mert ebből táplálkozik, ez élte. A mélyére merít, hogy felszínre hozza azt a gazdag formahagyományt, jelképrendszert, amit elődeink hagytak ránk.

1991-ben városi otthonát feladva, Hásságyra települ, itt találja meg azt a közeget, ahol rönkfáival, fatuskóival teret nyer tevékenységéhez. Egyfolytában dolgozik, önálló és közös kiállításokra készül, miközben pályázatokon is indul, ahol többnyire a fődíjat és különdíjat nyeri el munkáival:

1992-ben önálló kiállítása nyílik Pécsen a Képcsarnok Galériában.

1993-ban az IPOSZ fődíjat hozza el Budapestről a „Kiállítás egy (Világ)Kiállításért című pályázat eredményeként. A következő évben e pályázat különdíját is neki ítélik.

Folyamatosan zsűriztet, állandó kontroll alatt tartja magát, mert úgy érzi nem szabad eltékozolni az időt annak, aki vargabetűvel került e pályára.

1994-ben Hásságyi otthonában állandó kiállítást rendez be és faragótábort működtet, nevelve a következő nemzedéket a fa tiszteletére, a tárgyalkotás gyönyörére, a magyar népi kultúra formahagyományaira. Eközben

bekapcsolódik a pécsi Kézműves Szakiskola diákjainak az oktatásába is, akik rövid időn belül sikereket érnek el a korosztályuknak kiírt országos pályázatokon. A mesterük is újabb pályázatokra és kiállításokra készül.

1995-ben az IPOSZ által kiírt „Kiállítás 1996-ért” című pályázat fődíját, 1996-ben az Országos Népművészeti Kiállítás Ezüst díját kapja meg.

2000. a Millennium éve. Magyarország az államalapítást, és Szent Istvánt ünnepli, a világ és velük együtt a magyarok is a 21. század eljövételét.

Az augusztus 20-án a Londonban tartott Millenniumi ünnepségeken ott van a Népművészeti Egyesületek Szövetségének küldötteként Szentkereszti István is, miközben Budapesten a Kulturális Minisztériumban már megtörténtek az előkészületek a Népművészet Mestere kitüntetések átadására.

A kitüntetettek között Szentkereszti István neve is szerepel.

Az ezredforduló-talán mondhatom- újabb fordulópontra az alkotó életében.

Csupán tizenöt év teleik el az első faragványtól a Népművészet Mestere kitüntetésig. E rövid idő alatt esszenciáját adja a mai igények szerinti megmunkálásának lehetőségeinek szem előtt tartva elődeink örökségét, legyen az bútor, tállaló vagy étkező készlet.

Vallja: a fát nem lehet megerősokolni, hagyni kell, ahogy a természet kialakította, sérüléseivel együtt jó az, csak meg kell könnyíteni testét a fölöslegtől, hogy újra életre keljen, székként, asztalként, tálként, kanálként vagy más használati eszközként.

Ars poétikájában ott van a fa ősi tisztelete, nem tünteti el a több emberéletet is megélt fa sebhelyeit, helyette beépíti, díszítménnyé fokozza azokat, de ezt olyan kifinomult érzéssel teszi, ahogy azt csak olyan valaki teheti, aki együtt él a természettel, része a természetnek.

Munkái az emberiség egyetemes szimbólumainak hordozói: a termékenységé, a szerelemé és a madárként megjelenített emberi léleké.

A plasztikusan megformált, emberi arcéllal felruházott szellemi lényei az angyalok, megjelenítői az emberi lét és nem lét, a földi élet és a túlvilági élet

kettős tudatának, miközben az ember és Isten közötti látens kapcsolatot is sejtetik. Különös e képi világ, szimbólumok sokasága hordozza a mondanivalót. Nála a forma egyben a díszítmény is, amit legfeljebb a fa erezetének játéka egészíthet ki. Nem merül bele a részletekbe, lényegre törően fejezi ki magát. Már a Népművészet Mestere, amikor 2004-ben a „Magyar Kézművesség” országos pályázatán bemutatja a villámsújtotta eperfából kifaragott trónusát. E műben szinte minden bent van, ami rá és művészetére jellemző. Egy többmázsás farönk, mely az életet, az erőt testesítette meg, nem lett a tűz martaléka, hanem életre kelt a művész kezei között megőrizve méltóságát és előző életének vonásait. Trón. A hatalom és az államiság jelképe. Új élet, új jelképek, melyek kiegészítik az előzőt: időt, erőt és megújulást.

A pályázaton e művet Baranya megye különdíjával és a Balassi Bálint emlékéremmel jutalmazták.

Nem nyugszik, tervez és alkot, miközben gyakran a hétköznapiok túléléséért küzd.

2005.- egy újabb pályázat mely a „Mesterremek díjat” hozza meg számára, miközben hamarosan tárgyai a Nemzeti Galériában is kiállításra kerülnek a Megtartó hagyomány című kiállításon.

E pálya felvázolásával, az eredmények felmutatásával feltehetjük a kérdést: Kell-e ennél több egy alkotónak?

Engedjék meg, hogy a válaszom előtt egy kis kitérőt tegyek, majd az alkotót idézzem.

1953-ban Minisztertanácsi határozat született „a népművészet fejlesztésében kimagasló érdemeket szerzett népművészek kitüntetésére” és még ebben az évben augusztus 20-án átadták 6 alkotónak a Népművészet Mestere kitüntetést. 1953-tól 2008-ig a Dél-Dunántúlon 55-en vehették át ezt az állami kitüntetést. Közülük 35-en már meghaltak, de 20-an még köztünk vannak.

Baranya megye az 55 alkotóból 19-et adott az országnak. 2008-ra már csak 9-en maradtak, átlagéletkoruk 73 év.

E szám adatok pontosak, hiszen két éve foglalkozok tudományos kutatóként a Dél-Dunántúl Népművészet Mestereivel, előtte több mint tíz éven át csak Somogy megye minősített alkotóinak bemutatását és munkáik múzeumi gyűjteménybe mentését tartottam szem előtt.

A napokban fejeztem be az 55 mester kérdőív szintű felmérését is, melyet a Népművészeti Egyesületek Szövetsége megbízásából végeztem. Az elhaltak kérdőívét korábbi gyűjtéseimből, a hozzátartozók felkutatásával, vagy a múzeumokban nyilvántartott dokumentumok, róluk megjelent publikációkból sikerült összeállítani. A többiektől a válaszokat személyes megkereséssel, vagy a kérdőív megküldésével sikerült megszerezni.

Ennek a kérdőívnek az utolsó kérdésére, mely így hangzik: Milyen változást igényelne?

Szentkereszti István az alábbiakat írta:

„A Népművészet Mestereinek helyzetét, elismertségét nem érzem kielégítőnek. A kézművesek között művésznek, a művész világban kézművesnek számítanak. Ez inkább kivonódik egymásból ahelyett, hogy összeadódna. Igazán sehova sem tartozunk. Az elmúlt években nem talákoztam olyan jelentős pályázattal, ami rám vonatkozott volna. Önrész nélkül sehol semmilyen segítség nem jöhet szóba. 64 évesen még a munkakörülményeim megteremtésének közepén tartok, ennek ellenére több évtizedes terveim vannak. Jelentős volna az is, ha a „segítés” kimerítené a helyzetbe kerülés lehetőségét. Ebben az elanyagisodott (elpiacosodott) világban a művészetre nevelés alig jöhet szóba. Aki ennek ellenére olyan beállítással, hogy érdekelne, annak súlyos anyagi, megélhetési gondjai nem teszik lehetővé, hogy igényes, művészi kialakítású tárgyakat vásároljon. Én egyelőre előrelépésnek tartanám, ha az alkotó munkámért olyan tisztességes „órabért” kaphatnék, amiből a legszolidabb munka- és életkörülményeimet biztosíthatnám.”

Az én válaszom a feltett kérdésre, amit most ki is egészítenék így hangzik:

kell-e több ennél egy alkotónak, amit a maga erejéből elért?

Igen több kell, mert a Népművészet Mestereinek küldetésük van. Kiemelt szerepet kell vállalniuk a jövő nemzedékének művészeti nevelésében és el kell érni, hogy a „műkedvelők” helyett ők oktassanak és neveljenek hagyományainkat megtartó és ápoló fiatalokat.

Igen több kell: jobban meg kell becsülnünk értékeinket és ezen értékek mentén az újat teremtőket.

Igen több kell: mert e művészeti ág képviselői oroszlánrészt vállalnak, hogy a globalizáció felé tartó világban a magyar kultúra fennmaradjon.

Kodály Zoltán és Bartók Béla neve kristályként cseng a világban. Egyéni és közös népdalgyűjtő útjaik eredményeit nemcsak tanulmányaikban összegezték, hanem műveikbe is beépítették. Ezek ma már kultúránk részévé váltak.

A Népművészet Mestereinek keze közül kikerülő tárgyak is részei a folyton megújuló kultúránknak, melyek kapcsolatot teremtenek a múlt és jelen között, de csiráiban már hordozzák a jövő művészeti megnyilvánulásainak a lehetőségeit is.

Kérem, jobban becsüljük meg a még köztünk élő alkotókat, mert az ő műveik is tisztán csengenek ebben a gyakran kautikus, értékvesztett világban.

2008. július 30.

Kapitány Olga